

УДК 341.231.14+341.33

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.104>

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СИТУАЦІЯХ РИЗИКУ

Сироїд Т.Л.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: 0000-0002-8165-4078
t.l.syroid@karazin.ua

Фоміна Л.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: 0000-0002-8756-4006
l.fomina@karazin.ua

Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику.

У статті проаналізовано положення міжнародно-правових актів щодо захисту прав осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику (Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 р., Хартія про врахування особливих потреб осіб з інвалідністю у рамках гуманітарної діяльності 2016 р., резолюції Ради Безпеки ООН тощо). Вказано, що Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 р. змінила підхід до інвалідності: інваліди визнаються в ній не як об'єкт медичного догляду та благодійності, а як носії прав; такий підхід до інвалідності, що базується на правах людини, вимагає нового розуміння норм міжнародного гуманітарного права, права біженців та механізмів реагування на надзвичайні ситуації стосовно осіб з інвалідністю. Визначено фактори, які посилюють вразливість осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику, як-от: складність самостійної евакуації; недоступність інформації про евакуаційні маршрути, притулки та безпечні місця, гуманітарну допомогу, попередження через сенсорні порушення (сліпота, порушеннями слуху) тощо. Висвітлено прогалини національної правової бази в цій сфері, зокрема: відсутність конкретних заходів щодо безпеки осіб з інвалідністю та різними порушеннями здоров'я в ситуаціях ризику; відсутність систем одночасного візуального і голосового оповіщення у громадських місцях та службах; відсутність місць для екстреного розміщення осіб з інвалідністю; відсутність періодичних оцінок ризиків та заходів щодо збору дезагрегованих даних з метою виявлення і усунення конкретних ризиків тощо. Виокремлено заходи, спрямовані на забезпечення прав осіб з інвалідністю в ситуаціях

ризиків: сприяння захисту осіб з інвалідністю, які знаходяться в районах, охоплених конфліктом, включаючи їх евакуацію; врахування потреб осіб з інвалідністю в планах евакуації та забезпечення їх доступності; забезпечення всебічного врахування потреб осіб з інвалідністю у рамках надання гуманітарної допомоги; надання особам з інвалідністю доступу до екстреного розміщення в ситуаціях ризику тощо.

Ключові слова: вразливі категорії осіб, захист, збройний конфлікт, надзвичайна ситуація, права людини.

Syroid T., Fomina L. International protection of persons with disabilities in risk situations.

The article analyzes the provisions of international legal acts on the protection of the rights of persons with disabilities in situations of risk (the Convention on the Rights of Persons with Disabilities of 2006, the Charter on inclusion of persons with disabilities in humanitarian action of 2016, UN Security Council resolutions, etc.) It is indicated that the Convention on the Rights of Persons with Disabilities has changed the approach to disability: persons with disabilities are recognized not as objects of medical care and charity, but as holders of rights; this human rights-based approach to disability requires a new understanding of international humanitarian law, refugee law and emergency response mechanisms for persons with disabilities. The factors that increase the vulnerability of persons with disabilities in risk situations are identified, such as: the difficulty of self-evacuation; inaccessibility of information about evacuation routes, shelters and safe places, humanitarian assistance, warnings due to sensory impairments (blindness, hearing impairment) etc.

The gaps in the national legal framework in this area are highlighted, in particular: the lack of specific measures to ensure the safety of persons with disabilities and various health disorders in risk situations; the lack of simultaneous visual and voice warning systems in public places and services; the lack of emergency accommodation for persons with disabilities; the lack of periodic risk assessments and measures to collect disaggregated data to identify and eliminate specific risks etc. The author highlights the measures aimed at ensuring the rights of persons with disabilities in risk situations: promoting the protection of persons with disabilities in conflict-affected areas, including their evacuation; taking into account the needs of persons with disabilities in evacuation plans and ensuring their accessibility; ensuring that the needs of persons with disabilities are fully taken into account in the provision of humanitarian assistance; providing persons with disabilities with access to emergency accommodation in risk situations, etc.

Key words: vulnerable categories of persons, protection, armed conflict, emergency, human rights.

Постановка проблеми. Міжнародна спільнота приділяє значну увагу питанню захисту прав вразливих категорій осіб, зокрема осіб з інвалідністю. Діяльність контрольних і моніторингових органів з прав людини зосереджена здебільшого на дотриманні прав осіб з інвалідністю, недопущенні й викориненні дискримінації та забезпеченні інклюзії означених осіб. Разом з тим в умовах ситуацій надзвичайного характеру і збройних конфліктів особи з інвалідністю стикаються з низкою серйозних труднощів, що посилюють їхню вразливість, та можуть піддаватися додатковим формам дискримінації або зневажливого ставлення. Крім того, заходи щодо оповіщення, евакуації, укриття, надання тимчасового житла тощо розробляються, зазвичай, для населення в цілому, хоча особи з інвалідністю можуть потребувати індивідуальної допомоги. З огляду на це, забезпечення потреб осіб з інвалідністю в умовах збройних конфліктів та ситуацій надзвичайного характеру вимагає злагодженості зусиль з боку уряду на всіх рівнях за сприяння громадянського суспільства.

Стан наукового дослідження теми. Окремі аспекти щодо захисту цивільного населення в умовах збройних конфліктів, забезпечення прав вразливих категорій осіб, як-от діти, жінки, особи похилого віку та ін. під час збройних конфліктів і ситуацій надзвичайного характеру розглядалися в роботах таких науковців: Л. Пономарьова, Н. Філіпська, В. Лисик, М. Пашковський, Т. Короткий, А. Кориневич, М. Гнатовський, Н. Хендель та ін.

Мета дослідження полягає у розкритті особливостей міжнародного захисту осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику.

Виклад основного матеріалу. Захист і заохочення прав та свобод осіб з інвалідністю займає важливе місце у системі захисту прав людини. Означеному питанню було приділено значну увагу в положеннях низки міжнародних актів, як-от: Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), Всесвітня програма дій стосовно людей з інвалідністю (1982 р.), Стандартні правила ООН забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю (1993 р.), Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996 р.) та ін. У 2006 р. була прийнята Конвенція про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція 2006 р.), метою якої є заохочення, захист і забезпечення повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також заохочення поваги притаманної їм гідності. Дія означеної Конвенції поширюється на осіб зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, що при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Конвенцією 2006 р. також гарантовано низку прав і свобод, зокрема: право на життя, рівність перед законом, доступ до правосуддя, право на свободу та особисту недоторканність, свободу від катувань і жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння та покарання, свободу від експлуатації, насилля та наруги; право на повагу до фізичної та психічної цілісності, свободу пересування та громадянство, свободу висловлення думки та переконань і доступ до інформації та ін. [1].

Разом з тим, особи з інвалідністю часто стикаються з додатковими труднощами в отриманні доступу до базових послуг у таких галузях, як охорона здоров'я, водопостачання, санітарія, забезпечення житлом, продовольче постачання та інших послуг, яких вони потребують через свою інвалідність в умовах збройних конфліктів та ситуацій надзвичайного характеру.

Такі труднощі посилюються, коли людям доводиться відмовлятися від звичного життя і рятуватися втечею в пошуках безпеки, коли вони важко освоюються в незнайомих умовах і (або) позбавляються допоміжних засобів пересування. Найчастіше звичайна медико-соціальна допомога надається нерівномірно чи зовсім недоступна – або через фізичну відсутність відповідних служб, або через те, що інформація про доступні послуги не надається таким особам у зручний для них спосіб [2].

У Преамбулі Конвенції 2006 р. держави-учасниці наголосили на тому, що обстановка миру та безпеки, заснована на повній повазі цілей і прин-

ципів, викладених у Статуті ООН, та на дотриманні застосованих договорів у галузі прав людини, є неодмінною умовою для повного захисту осіб з інвалідністю, зокрема під час збройних конфліктів та іноземної окупації. Крім того, Конвенція 2006 р. зобов'язує держави-учасниці вживати відповідно до своїх зобов'язань за міжнародним правом, включаючи міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини, всі необхідні заходи для забезпечення захисту і безпеки осіб з інвалідністю у ситуаціях ризику, включаючи збройні конфлікти, надзвичайні гуманітарні ситуації та стихійні лиха (ст. 11) [1].

Так, міжнародне гуманітарне право вимагає, щоб сторони у збройних конфліктах забезпечували особам з інвалідністю особливу повагу та захист, а також сприяли їх соціальній інтеграції. Низка міжнародних договорів, що стосуються різних видів зброї, покликані запобігти настанню певних типів інвалідності шляхом заборони застосування конкретних видів зброї та зменшення небезпеки, яку вони представляють. Вони також мають за мету забезпечити надання жертвам необхідної допомоги. У ситуаціях міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів положення загального характеру, що забезпечують захист цивільних осіб та осіб, які вийшли з ладу, поширюються на інвалідів без будь-якої дискримінації [2].

Варто зазначити, що в 2015 році Рада ООН з прав людини (A/HRC/RES/28/4) ухвалила темою її щорічної інтерактивної дискусії статтю 11 Конвенції 2006 р. «Ситуації ризику та надзвичайні гуманітарні ситуації» та доручила УВКПЛ підготувати щорічне дослідження про права осіб з інвалідністю за статтею 11 Конвенції в консультації з державами та іншими заінтересованими сторонами, регіональними організаціями, організаціями громадянського суспільства, включаючи організації осіб з інвалідністю (п. 11-12) [3].

У підготовленому Тематичному дослідженні (2015 р.) з питань прав інвалідів у межах статті 11 Конвенції 2006 р. щодо ситуацій ризику та надзвичайних гуманітарних ситуацій УВКПЛ зазначило, що Конвенція 2006 р. змінила підхід до інвалідності: інваліди визнаються в ній не як об'єкт медичного догляду та благодійності, а як носії прав. Такий підхід до інвалідності, що базується на правах людини, вимагає нового розуміння норм міжнародного гуманітарного права, права біженців та механізмів реагування на надзвичайні ситуації стосовно інвалідів. УВКПЛ було зроблено висновок про те, що норми міжнародного гуманітарного права та норми міжнародного права прав людини повинні розглядатися як такі, що доповнюють і посилюють одна одну в контексті захисту прав осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику та надзвичайних гуманітарних ситуаціях. В умовах надзвичайної ситуації важливу

роль відіграє адекватне і своєчасне забезпечення доступною інформацією. Використання різних інноваційних засобів комунікації може сприяти підвищенню доступності та запобігти можливості виключення будь-якої групи осіб інвалідністю в ході різних етапів реагування на надзвичайні ситуації, включаючи етапи відновлення та реконструкції [4].

Рада Безпеки ООН також неодноразово акцентувала увагу на вразливому становищі осіб інвалідністю та необхідності врахування їх інтересів під час надання гуманітарної допомоги та в умовах збройного конфлікту (напр.: S/RES/1894 (2009), S/RES/2217 (2015), S/RES/2225 (2015) та ін.). У 2019 р. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 2475 (2019), присвячену питанням непропорційного впливу збройних конфліктів та гуманітарних криз, зумовлених ними, на осіб з інвалідністю [5]. Рада Безпеки акцентувала увагу на необхідності вживати заходи з метою забезпечення захисту цивільних осіб, включаючи інвалідів та запобігати насильству і зловживанню щодо цивільних осіб у ситуаціях збройного конфлікту; надавати своєчасну, всеосяжну та доступну допомогу особам з інвалідністю з числа цивільних осіб, які перебувають в умовах збройного конфлікту, включаючи реінтеграцію, реабілітацію та психосоціальну підтримку, на стійкій основі з метою забезпечення ефективного задоволення їхніх конкретних потреб, зокрема потреб жінок-інвалідів та дітей-інвалідів; вживати належні заходи для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали доступ нарівні з іншими до основних послуг, які надаються в умовах збройного конфлікту, включаючи освіту, охорону здоров'я, транспорт та інформаційно-комунікаційні технології й системи; покласти кінець безкарності за злочинні дії щодо цивільних осіб, включаючи інвалідів, та забезпечити існування у таких осіб доступу до правосуддя, ефективних засобів правового захисту та, в належних випадках, відшкодування збитків; забезпечувати можливості для конструктивної участі і представництва інвалідів, включаючи організації, що їх представляють, у контексті гуманітарної діяльності, запобігання та врегулювання конфліктів, примирення, відновлення та миробудівництва тощо; нарощувати потенціал та забезпечувати поінформованість про права і конкретні потреби осіб з інвалідністю в усіх структурах ООН, що займаються питаннями підтримки миру та миробудівництва; вживати всіх належних заходів для ліквідації дискримінації щодо осіб з інвалідністю та запобігати їх маргіналізації в ситуаціях збройного конфлікту, особливо щодо інвалідів, які стикаються з множинними і перекресними формами дискримінації тощо [5].

У 2016 р. на Всесвітньому саміті з гуманітарних питань у Стамбулі була розроблена Хартія про врахування особливих потреб осіб з інвалідністю у рамках гуманітарної діяльності, учасниками якої стали держави, установи ООН, міжнародні організації, організації, що захищають права осіб з інвалідністю тощо. Сторони, які підписали цю Хартію, підтвердили рішучість вживати всіх заходів для задоволення основних потреб осіб з інвалідністю та сприяти захисту, безпеці і повазі їх гідності у ситуаціях ризику, включаючи ситуації збройного конфлікту, надзвичайні гуманітарні ситуації і стихійні лиха. Хартія включає в себе положення щодо недискримінації, участі, інклюзивної політики, інклюзивного реагування і послуг та співробітництва і координації. У межах означених сфер учасники Хартії зобов'язалися: засуджувати та усувати всі форми дискримінації щодо осіб з інвалідністю в гуманітарних програмах та політиці, у тому числі шляхом гарантування захисту і рівного доступу до допомоги для всіх осіб з інвалідністю; заохочувати участь осіб з інвалідністю та їх представницьких організацій в розробці, здійсненні, координації, моніторингу та оцінці програм готовності до гуманітарної діяльності і реагування; взаємодіяти з усіма відповідними державами і зацікавленими сторонами та партнерами з метою забезпечення захисту осіб з інвалідністю, як того вимагає міжнародне право; розробляти, схвалювати та здійснювати політику на основі існуючих рамок і стандартів, надавати підтримку гуманітарним організаціям у покращенні залучення осіб з інвалідністю; забезпечити планування на випадок надзвичайних ситуацій та готовності з урахуванням різноманітних потреб осіб з інвалідністю; прагнути забезпечити, щоб послуги та гуманітарна допомога були однаково доступні для всіх та осіб з інвалідністю; здійснювати роботу з усунення фізичних, комунікаційних та поведінкових бар'єрів; заохочувати технічну співпрацю та координацію між національними і місцевими органами влади та всіма гуманітарними суб'єктами, включаючи установи ООН, Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, а також представницькі організації осіб з інвалідністю з метою сприяння перехресному навчанню та обміну інформацією [6].

Разом з тим, незважаючи на міжнародні зусилля, спрямовані на створення відповідного правового підґрунтя щодо забезпечення прав осіб інвалідністю в ситуаціях ризику, такі особи продовжують залишатися в особливо вразливому становищі. На підтвердження означеного свідчить заява Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю, який зазначив, що у людей з інвалідністю є лише обмежений або взагалі відсутній жодний доступ до інформації про надзвичайне становище, притулки та безпечні місця, і багато хто втратив зв'язок з тими, хто їм допомагав, внаслідок

чого вони не можуть відреагувати на ситуацію і впоратися з умовами в яких опинились. Внаслідок воєнних дій, що продовжуються, люди з інвалідністю схильні до серйозного ризику заподіяння шкоди. Жінки з інвалідністю схильні до високого ризику стати жертвами зґвалтувань і сексуально-го насильства... [7].

Так, приміром, евакуація осіб з інвалідністю в ситуаціях, пов'язаних зі збройним конфліктом вимагає значних зусиль. Розлади опорно-рухової системи негативно позначаються на вихідних передумовах, які враховуються при розробці маршруту виїзду і розрахунку темпу пересування. Крім того через існування низки бар'єрів на дорогах, самостійна евакуація є практично неможливою для таких осіб. В інших випадках особи, які страждають від такого сенсорного порушення, як сліпота, не можуть прочитати листівки для цивільного населення, в яких зазначені евакуаційні маршрути, особи із порушеннями слуху не можуть почути оголошення, які здійснюються через гучномовці або за допомогою інших засобів зв'язку; інші особи з інвалідністю особи з розумовими розладами не можуть усвідомити чи зрозуміти повною мірою важливість стандартних попереджень [8]. А деякі форми інвалідності є прямим наслідком факторів, які змусили осіб стати біженцями або внутрішньо переміщеними особами, включаючи антропогенні катастрофи чи стихійні лиха. Наприклад, наземні міни і боєприпаси, що не розірвалися, призводять до загибелі і поранень дітей-біженців, внутрішньо переміщених та дітей, які проживають у даній місцевості дітей протягом багатьох років після закінчення збройних конфліктів [9].

У зв'язку з цим, Комітет з прав осіб з інвалідністю неодноразово зазначав щодо недосконалої національної правової бази у цій сфері. Так, зокрема в Заключних зауваженнях щодо періодичних доповідей Угорщини Комітет вказав, що ні Основний закон, ні Закон про захист від лих, ні відповідні протоколи до них не передбачають конкретних заходів щодо безпеки осіб з інвалідністю та різними порушеннями здоров'я в ситуаціях ризику та надзвичайних ситуаціях, що виникають внаслідок конфліктів, стихійних лих чи криз, пов'язаних з біженцями та мігрантами (п. 22) [10]; у Заключних зауваженнях щодо доповіді Франції Комітет, серед іншого, акцентував на відсутності систем одночасного візуального і голосового оповіщення у громадських місцях та службах і відсутності місць для екстреного розміщення осіб з інвалідністю, особливо дітей з інвалідністю, які проживають у таборах для біженців або прохачів притулку, а також представників етнічної меншини рома (п. 23) [11]; в Заключних зауваженнях щодо початкової доповіді Туреччини Комітет висловив стурбованість відсутністю інформації про всеосяжну стратегію та план дій, спрямованих на забезпечення інклюзивності і доступності заходів

щодо зменшення ризику лих; відсутністю періодичних оцінок ризиків та заходів щодо збору дезагредованих даних, які б дозволили державі-учасниці виявляти та усувати конкретні ризики, з якими інваліди стикаються в ході збройних конфліктів, надзвичайних гуманітарних ситуацій та стихійних лих [12]. Розглядаючи доповідь України, Комітет висловив занепокоєність повідомленнями про те, що осіб з інвалідністю було покинуто і вони не могли бути евакуйовані під час конфлікту на сході країни. Зокрема, Комітет наголосив на відсутності систем оповіщення для глухих і сліпих людей, а також на тому, що особи з множинними формами інвалідності не мали змоги скористатися бомбосховищами; відсутності точних даних про переміщених осіб, жертв та поранень серед інвалідів у ході конфлікту. Крім того, Комітет зауважив щодо повідомлень про недоступність для осіб з інвалідністю наданої міжнародними донорами допомоги (п. 22) [13]. Запропоновані у Заключних зауваженнях КПІ рекомендації передбачали вжиття низки заходів, у тому числі на місцевому рівні, серед яких: сприяння захисту осіб з інвалідністю, які перебувають у районах, охоплених конфліктом, включаючи їх евакуацію; урахування потреб осіб з інвалідністю під час надзвичайних ситуацій і в планах евакуації та забезпечення їх доступності; забезпечення всебічного врахування потреб осіб з інвалідністю у межах усіх механізмів надання гуманітарної допомоги; перегляд законодавства, протоколів, планів і заходів щодо ситуацій ризику та гуманітарних надзвичайних ситуацій, пов'язаних з біженцями та мігрантами, включивши до них вимоги, що поширюються на всіх осіб з інвалідністю в таких ситуаціях, зокрема, вимоги про доступ до інформації про надзвичайні ситуації та сигнали пристроїв оповіщення за допомогою альтернативних інформаційно-комунікаційних засобів; надання особам з інвалідністю, особливо дітям з інвалідністю, які проживають у таборах для біженців або прохачів притулку, доступу до екстреного розміщення та гуманітарної допомоги в ситуаціях ризику тощо.

Проблеми, з якими стикаються люди з інвалідністю в умовах збройних конфліктів, були висвітлені в доповіді про порушення норм міжнародного гуманітарного права і прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людства, скоєних в Україні з 24 лютого 2022 року, представленої місією у складі трьох експертів, яка діяла відповідно до правил Московського механізму ОБСЄ. У ній зазначалося про те, що особи з інвалідністю, яких до конфлікту в Україні проживало більше 2,7 млн, стали ще однією вразливою групою, якої серйозно торкнувся збройний конфлікт. Місія акцентувала на тому, що як і літні люди, особи з інвалідністю часто залишаються в небезпечних районах, у той час як інша частина населення евакуюється, оскільки вони не бажать або не можуть виїхати

до безпечного місця. За інформацією, отриманої від неурядових організацій (далі – НУО) і волонтерів, евакуація дорослих осіб з інвалідністю здійснюється в окремих випадках і на разовій основі лише силами НУО і волонтерів, у яких немає достатніх коштів і можливостей для масової евакуації. Крім того, місія зазначила, що деякі особи з інвалідністю могли б переїхати до притулків, однак останні не пристосовані до потреб таких людей і, як такі, недоступні для багатьох з них; звукові попередження недоступні для глухих осіб. Зазначалося також про, як мінімум, один випадок, позасудової розправи над особою з інвалідністю [14]. Мова йшла про випадок, коли 13 березня 2022 року проукраїнський активіст – особа з інвалідністю був застрелений у себе в будинку в інвалідному візку [14]. Крім того було вказано про те, що неевакуйовані особи з інвалідністю, особливо ті, хто перебував в районах активних бойових дій, стикалися з ізоляцією, відсутністю доступу до харчування, питної води, ліків та опалення, були позбавлені електроенергії і відчували труднощі в отриманні соціальної допомоги. Деякі з установ інтернатного типу, зокрема Оскольський психоневрологічний інтернат у Харківській області, був підданий нападу [14].

Згідно з інформацією Моніторингової місії щодо ситуації в галузі прав людини в Україні (24 лютого 2022 р. – 26 березня 2022 р.) також було вказано щодо існуючих труднощів для доступу осіб з порушеннями фізичних і сенсорних функцій, а також осіб похилого віку до бомбосховищ у населених пунктах, які страждають від триваючих бойових дій. Повідомлялося, що в більшості бомбосховищ відсутні умови для перебування осіб з інвалідністю та літніх людей. З огляду на це, було зафіксовано повідомлення про людей з інвалідністю і літніх людей, які через труднощі, з якими вони зіткнулися у бомбосховищах, вважали за краще лишитися у своїх квартирах, наражаючи себе на серйозну небезпеку [15].

Варто також звернути увагу на те, що збройні конфлікти також збільшують кількість людей з інвалідністю серед населення за рахунок набутої інвалідності. При цьому багато хто з цих людей стикається з тими ж перешкодами та проблемами, що й особи, які вже мають інвалідність, однак у них відсутній попередній життєвий досвід. Насильство, що супроводжує збройні конфлікти, також породжує безліч ризиків, включаючи напади на окремих людей, наземні міни та інші боєприпаси, що не розірвалися, перебої в постачанні продовольства і води, а також надання медичної допомоги, вплив несприятливих погодних умов та ризику отримання інших травм, здатних створити або посилити тяжке психосоціальне середовище [16].

Особи з інвалідністю з-поміж представників етнічних меншин також можуть піддаватися не-

пропорційно високим ризикам під час конфліктів. Крім того, на серйозні ризики під час конфліктів наражаються інваліди, які перебувають у закладах спільного проживання, включаючи будинки соціального забезпечення та психіатричні лікарні [16]. Так, приміром, в інформації Моніторингової місії зазначалося, що в закладах тривалого догляду для людей з інвалідністю, дітей з інвалідністю та людей літнього віку у Київській, Харківській та Луганській областях склалася жаклива гуманітарна ситуація у зв'язку з поточними бойовими діями та спричиненою ними нестачею продуктів харчування, опалення, електроенергії, води та медикаментів [15].

Висновки. Питання щодо дотримання основоположних прав і свобод людини осіб з інвалідністю має важливе значення в ситуаціях ризику, зокрема збройних конфліктів, з огляду на їхнє вкрай вразливе становище. Такі фактори, як відсутність доступу до систем оповіщення, процесів евакуації, бомбосховищ і гуманітарної допомоги мають непропорційно травмуючий вплив на людей з інвалідністю, посилюючи їхню ізоляцію і вразливість. Незважаючи на зусилля міжнародної спільноти, спрямовані на захист цієї категорії населення, існуючі недоліки національного законодавства, що стосуються забезпечення прав осіб з інвалідністю під час надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів (відсутність конкретних заходів щодо безпеки осіб з інвалідністю та різними порушеннями здоров'я в ситуаціях ризику; відсутність систем одночасного візуального і голосового оповіщення у громадських місцях та службах; відсутність місць для екстреного розміщення осіб з інвалідністю; відсутність періодичних оцінок ризиків та заходів щодо збору дезагрегованих даних з метою виявлення і усунення конкретних ризиків тощо) вимагають удосконалення відповідних актів, постанов і планів з урахування особливих потреб цієї категорії осіб і мають за мету створення безпечного середовища для повноцінного проживання (існування) осіб з інвалідністю та недопущення повторного травмування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities> (дата звернення: 10.02.2023).
2. International Humanitarian Law and Persons with disabilities. Advisory service on international humanitarian law. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Cvp502DreqQJ:https://www.icrc.org/en/download/file/56906/ihl_and_persons_with_disabilities_en_clean.pdf&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=safari (дата звернення: 10.02.2023).
3. Resolution of the Human Rights Council (The right of persons with disabilities to live independently and be included in the community on an equal basis with others) A/HRC/RES/28/4. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/071/96/PDF/G1507196.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2023).
4. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Thematic study on the rights of persons with disabilities under article 11 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, on situations of risk and humanitarian emergencies A/HRC/31/30. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/271/74/PDF/G1527174.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2023).
5. Resolution of the Security Council S/RES/2475 (2019). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/186/60/PDF/N1918660.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2023).
6. Charter on inclusion of persons with disabilities in humanitarian action 2016. URL: <http://humanitariandisabilitycharter.org/the-charter/> (дата звернення: 10.02.2023).
7. OHCHR statement. Ukraine: 2.7 million people with disabilities at risk, UN committee warns (14 April 2022). URL: <https://www.ohchr.org/en/statements/2022/04/ukraine-27-million-people-disabilities-risk-un-committee-warns> (дата звернення: 10.02.2023).
8. C. Devanda, S. Rau Barriga, Pr G. Quinn, J. E. Lord. Protecting civilians with disabilities in conflicts. NATO Review. 2017. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/12/01/protecting-civilians-with-disabilities-in-conflicts/index.html> (дата звернення: 10.02.2023).
9. Committee on the rights of the child general comment No. 9 (2006) The rights of children with disabilities CRC/C/GC/9. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrIC AqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2F5F0vHrn2YtDgO4ZjHSiu4mMCNKxeV7PxOOmQZL5v2IpgSJyXYy3ETtUI65KMAgOvcRYyPXQKoIa4QlaTvSVKFUBCO> (дата звернення: 10.02.2023).
10. Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the combined second and third periodic reports of Hungary CRPD/C/HUN/CO/2-3. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrIC AqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2F5F0vHrn2YtDgO4ZjHSiu4mMCNKxeV7PxOOmQZL5v2IpgSJyXYy3ETtUI65KMAgOvcRYyPXQKoIa4QlaTvSVKFUBCO>

- miSrCxUuHRtcgdeF4p9SHXBhDyWD71xT
Jz8wkZHv1xZ8r2EO7Q6WgTGaUvhISloi39
EtxvFc2uDlt8aNjKuKG (дата звернення:
10.02.2023).
11. Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of France CRPD/C/FRA/CO/1. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhspzG2aGV9V7jwwTt3BTgywsT00cPcBs4teRNpzwZ%2F8e90S8SG9WCEivodoQxam9M%2ByTPRnagoi6mSW97seE%2FnlqsZLuMpsLxXaWJmPI04w3> (дата звернення: 10.02.2023).
  12. Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of Turkey CRPD/C/TUR/CO/1. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsvOO0RvDbzSfy057%2Ff1h1RyuPPMs4u7aeyVVDXGO7kQaXeKOi4HMWskQKenk8jrFoo0FZVcmmCHHclleRFN8xZf4sNINqiu43mGrHNXgI14t> (дата звернення: 10.02.2023).
  13. Committee on the Rights of Persons with Disabilities Concluding observations on the initial report of Ukraine CRPD/C/UKR/CO/1. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/226/49/PDF/G1522649.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2023).
  14. Report on violations of international humanitarian and human rights law, war crimes and crimes against humanity committed in Ukraine since 24 February 2022 / Wolfgang Benedek, Veronika Bílková and Marco Sassòli. OSCE, 2022. 94 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).
  15. Update on the human rights situation in Ukraine (Reporting period: 24 February – 26 March). URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-03/HRMMU_Update_2022-03-26_EN.pdf (дата звернення: 10.02.2023).
  16. Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, Gerard Quinn A/76/146. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/196/98/PDF/N2119698.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2023).